

## Dečja opera *Ježeva kuća* Zlatana Vaude u svetlu različitih interpretacija<sup>1</sup>

### Apstrakt

U periodu jugoslovenskog socijalizma posebna pažnja bila je usmerena na stvaralaštvo za decu, koje su podržavale produkcije ploča, izdavačke kuće i kulturne institucije, što je doprinelo tome da različiti žanrovi budu približeni najmlađoj publici. Slovenački kompozitor Zlatan Vauda, uz saradnju sa libretistom Jovanom Aleksićem, komponuje dečju operu *Ježeva kuća* na stihove Branka Ćopića (1957). Ona je, uz podršku Radio-televizije Beograd, imala prvo televizijsku realizaciju (1959), a zatim praizvedbu na sceni Narodnog pozorišta u Sarajevu (1963) i premijeru u Narodnom pozorištu u Beogradu (1974). Tema ovog rada odnosi se na različite interpretacije pomenutog dela – od „maštovite, poput bajke“ verzije u Sarajevu do „borbene drame“ u beogradskoj verziji. S tim u vezi, u radu se analizira delo na nivou kompozitorove ideje (partitura) i na nivou realizacije (rediteljska interpretacija) i recepcije dela (muzička kritika).

Ključne reči: dečja opera, *Ježeva kuća*, Zlatan Vauda, interpretacija

Odnos dece prema različitim kulturnim sadržajima menja se u zavisnosti od njihovog uzrasta i interesovanja, a od njihove obrazovne, emocionalne i društvene zrelosti zavisi karakter odnosa prema određenim kulturnim proizvodima.

U socijalističkoj Jugoslaviji (SFRJ) posebna pažnja bila je usmerena na stvaralaštvo za decu, koje su podržavale produkcije ploča, izdavačke kuće i kulturne institucije, što je doprinelo tome da razli-

<sup>1</sup> Tekst je rezultat rada u Muzikološkom institutu SANU koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija RS, a na osnovu Ugovor br. 451-03-68/2020-14/200176.

čiti žanrovi budu približeni najmlađoj publici. U tom smislu, bilo je važno izgraditi muzički ukus u najranijem uzrastu i definisati afinitete prema određenim kulturnim sadržajima, pa tako i prema operi. Operska umetnost, koja je usko vezana za instituciju pozorišta, pripadala je domenu elitne kulture, kao kulture „povlašćene“, manje grupe građana. Međutim, kako je jedan od proklamovanih ciljeva jugoslovenske kulturne politike bila demokratizacija kulture, kulturne institucije radile su ka tome da svoje sadržaje učine dostupnim širem auditorijumu. Tako su, na primer, jugoslovenske operske kuće organizovale nastupe umetnika po fabrikama i školama, a onda uz saradnju sa Muzičkom omladinom Jugoslavije nastao je koncept „putujuće publike“ zahvaljujući akciji „Vozom u operu“. Upravo je to bila prilika da se deci na jedan organizovan način učini dostupnom operska umetnost.

U oblikovanju ukusa deteta i usmeravanja ka operi, na repertoaru pozorišta našle su se i opere za decu. Tako, na primer, na sceni Opere Narodnog pozorišta u Beogradu izvedene su opere *Mali dimničar* B. Britna, *Mačak u čizmama* K. Traileskua i *Ježeva kuća* Z. Vaude.

Retka je praksa da se jedno delo, i to opera, izvede u tri različita medija – na televiziji, radiju i na sceni. Takvu priliku dobila je opera *Ježeva kuća* Zlatana Vaude. Svaka od tih pojavnosti opere u njoj ostavlja izvestan trag koji može da udalji ili približi kompozitorovu ideju publici. U vezi s tim, u nastavku rada biće analizirana opera *Ježeva kuća* prema zamisli kompozitora (partitura), a zatim i njene interpretacije u medijima – na televiziji i radiju, a onda i rediteljske intervencije kada je u pitanju scenska postavka dela.

## Opera iz ugla kompozitora<sup>2</sup>

Tokom studija na Muzičkoj akademiji u Beogradu mladi Zlatan Vauda započeo je karijeru kao dirigent i muzički pedagog u KUD-u „Goran“ 1947. godine, a od 1952. rukovodi Dečjim horom Radio-televizije Beograd (skraćeno RTB), gde će ostati naredne tri decenije. Rad sa pomenutim horom biva zapažen i doprineće tome da Vauda

<sup>2</sup> S obzirom na to da je originalna partitura izgubljena, ovaj deo rada oslanja se na partituru koju je zapisao prof. mr Julio Marić. Na partituri je posveta Darija Vučića, tada direktora pozorišta, upućena kompozitorovoj ćerci Mariji Vaudi. U posveti se zahvaljuje na saradnji tokom pripreme ponovnog izvođenja opere u Sarajevu 25. marta 2011. i obaveštava je da joj šalje partituru „u stanju kakvom jest, pomalo radnoj verziji“. Ovom prilikom autorka izražava duboku zahvalnost Mariji Vaudi, koja je materijal iz lične arhive ustupila, a na koji se ovaj rad oslanja.

1959. godine dobije porudžbinu od RTB za muzičko-scensko delo.<sup>3</sup> U tom periodu, među decom je „kružilo“ delo poznatog dečjeg književnika Branka Ćopića, basna u stihovima *Ježeva kućica* (1949),<sup>4</sup> koju je autor namenio „deci i osetljivima“. Pod osetljivima je verovatno mislio na one koji mogu da „vide“ dalje i više, jer, iako je reč o basni, njeni likovi imaju osobine ljudi iz stvarnog života. Ono što karakteriše Ćopićevo delo jeste pitak i lak tekst za čitanje i razumevanje, kao i obilje izvesnih simbola i, na kraju, pouka da treba uvek voleti svoj dom. Upravo ovo delo bilo je inspiracija dvojici kolega sa RTB, kompozitoru Zlatanu Vaudi i novinaru Jovanu Aleksiću za stvaranje opere za decu.

Literarna prerada Ćopićevog dela podrazumevala je izvesna skraćivanja, kao i izostanak lika Divlje svinje, umesto kojeg se pojavljuje Jazavac, u nameri da dodatno podvuče negativan karakter Lije. U osnovi sižea opere je jednostavna priča o slavnom lovcu Ježu, koji dobija poziv od Lije da dođe u njen dvorac na gozbu. Jež pristaje i posle obilne večere želi da se vrati u svoj dom. Ta želja izaziva znatiželju kod Lije, koja hoće da otkrije razlog zbog kojeg je Ježeva kuća bolja od njene, a u tome joj pomažu Meda i Vuk, jer „hoće da vide Ježa-budalu“. U potrazi za Ježevom kućom, oni sklapaju dogovor na osnovu kojeg bi Lija uzela Ježevu kuću, a Meda i Vuk bi podelili ono što je u njoj. Međutim, kada ugledaju Ježevu kuću, počinju da je ismevaju – „pod kladom rupa, tamna i gluha / prostirka u njoj od lišća suha“ – i ljutito galame na Ježa kako može tu da „uživa u sreći“. Na to im Jež odgovara, u čemu je izražena i poenta dela, sledećim stihovima: „Ma kakav bio moj rodni prag, on mi je ipak mio i drag. Prost je i skroman, ali je moj, tu sam slobodan i gazda svoj“. Ovu pouku jedino shvata Lija i, zbog toga što smatra da je Jež u pravu, Meda i Vuk i nju nazivaju budalom. Njih dvojica i dalje žele da ostvare plan, ali ne mogu da probiju vrata. U tom pokušaju, čuju se lovci koji hva-

---

<sup>3</sup> Ugovor je zaključen između Radio-televizije Beograd i Zlatana Vaude, kompozitora, Branka Ćopića, književnika, i Jovana Aleksića za „korišćenje autorskog dela“. Na osnovu ugovora, RTB je angažovao pomenute autore da izrade dečju operu *Ježeva kuća* u trajanju od 45 minuta. Videti: Ugovor (7. april 1959), br. 3613, 15. IV 1959, dokument iz lične arhive kompozitorove ćerke, Marije Vaude, kojoj se zahvaljujem na svesrdnoj pomoći. Ovde treba naglasiti da je opera bila napisana ranije, ali je „čekala“ svoje izvođenje, što je omogućeno upravo pomenutim ugovorom. Takođe, Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu bilo je prvo zainteresovano da postavi dečju operu na svoj repertoar u sezoni 1959/60, ali su se „zaustavili“ u toj odluci, jer su procenili da je „libreto bez dovoljno zapleta i radnje – tako važne za dečiju publiku“. Videti: Dopis Srpskog Narodnog pozorišta br. 3-303, 29. januar 1959 iz lične arhive kompozitorove ćerke, Marije Vaude.

<sup>4</sup> Delo je ubrzo izvršteno u obaveznu lektiru u osnovnim školama.

taju Medu i Vuka, dok je Lija pobjegla. Opera se završava apoteozom ljubavi prema slobodi i svom domu.

Opera je komponovana za pet solista – Jež (bariton), Lija (sopran), Meda (bas), Vuk (tenor), Jazavac (bariton) – hor i orkestar *a due*, koji je obogaćen deonicama klavira i ksilofona (zvuk koji je poznat deci).

Zlatan Vauda je svoje delo *Ježeva kuća* odredio kao operu za decu, što opravdava ne samo tematika dela već i formalna organizacija opere kao muzičke drame, u kojoj su podjednako važne i muzika i drama. Opera sadrži tri čina (i jedanaest scena)<sup>5</sup> i njima prethodi tzv. potpuri uvertira, koja donosi pojedine teme iz opere. Svaki čin nosi poseban naziv – *Pred Lijinim dvorom*, *Dogovor u šumi*, *Ježeva kuća* – koji upućuje na mesto dešavanja. Činovi su strukturirani kao prokomponovane forme, u kojima se brzo smenjuju scene, sa povremenim zastojima u vidu zaokruženih numera poput arija i horskih numera. Međutim, nijedna arija nije bliska onima koje očekujemo u „velikim“ operama (dakle, nema velikih, atraktivnih zaokruženih arija), već je reč o kratkim momentima ariosa u cilju dublje karakterizacije lika. Od operskih formi Vauda, a u skladu sa dramskom radnjom, koristi i ansamble. Prvi tercet „Kad je stomak pun, kad je puna čaša“ (I čin, IV scena) poveren je Medi, Ježu i Liji, koji se vesele na gozbi kod Lije. Drugi tercet „Ježeva kuća bogat je dom“, u kojem se tema u fugato stilu provlači kroz deonice Mede, Lije i Vuka, završava II čin. Pored ansambl-numera, u operi se izdvajaju i horski nastupi, koji su u funkciji dramske radnje.

Muzički jezik opere oslobođen je složenih harmonija i velikih kontrasta, koji doprinose napetosti u muzičkom toku. Muzika je ilustrativna, u funkciji dramske radnje i njenih likova, zbog čega je jednostavna i svojom istaknutom melodikom pristupačnija mlađim gledaocima.

U operi je brižljivo vajan svaki lik kome je poveren osoben motiv u orkestru i solistička partija, koja se razvija od govora do arioznog rečitativa. Glavni lik Jež, hrabri lovac s trista koplja, uspeva da se izbori za svoje stavove čak i onda kada mu se drugi smeju. Ta njegova stamenost podvučena je specifičnim motivom (u deonicama klarineta i viole), koji prati njegovu pojavu na sceni (v. Prilog br. 1). On je skroman i zahvalan, što se može zaključiti u njegovoj zdravici kod Lije na večeri (I čin, I scena), a ono što ga izdvaja od svih likova jeste ljubav prema domu, koja je ujedno i pouka dela, data u III činu

<sup>5</sup> Prvi čin sadrži šest scena (I–VI), drugi čin ima dve scene (VII i VIII), a treći tri scene (IX, X i XI).

(v. Prilog br. 2). Lija, kao suprotnost Ježu, predstavljena je kao lukava, slatkorečiva u svojim nastupima, ali i pohlepna i zavidna, jer misli da je Ježev dom bogatiji od njenog. Za lik Lije takođe se vezuje motiv u orkestru (v. Prilog br. 3). U karakterizaciji njenog lika zanimljivo je da Vauda u operu uvodi scenu sa ogledalom, što je deci blisko iz čuvene bajke braće Grim *Snežana i sedam patuljaka*. Lijina arija „Ogledalo malo, ogledalo verno“ (I čin, I scena) ističe njenu ljubav prema sebi i pomisao da je ona najlepša u šumi. Njenu sumnjivu ljubaznost na večeri sa Ježom prekida lik Jazavca, starog trgovca, koji je uveden u operu s namerom da dodatno potcrta lik Lije (i možda probudi pozornost kod dece), tj. da istakne da slatkorečiva lisica, u stvari, nije poštena, jer „vara i krade šumu i ljude“ (I čin, III scena).<sup>6</sup> Pored toga što je predstavljena kao negativan lik, Lija je i pokretač dramske radnje, jer želeći da se dokopa Ježevog doma, sklapa dogovor sa Vukom i Medom. Međutim, iako je karakteristično za basne da lisica uvek nađe način da se izvuče iz nevolje, u operi je situacija sasvim drugačija. Lija jedina shvata poentu Ježevih reči, čime kompozitor ističe njenu promućurnost u tome da prepozna ono što je zaista važno (v. Prilog br. 4). U dramaturškom smislu to je mesto preokreta, u kojem Lija shvata svoju situaciju, a njeno priznanje da je Jež u pravu kompozitor muzički potcrtava metro-ritmičkom promenom. Naime, jedna od distinkcija između glavnih likova od početka opere jeste metro-ritmička, tj. Lijine deonice su u osminskom taktu (6/8 ili 9/8), dok Jež ima četvrtinski takt (2/4 ili 4/4). U momentu Lijinog „prosvetljenja“ njena deonica prelazi u četvrtinski takt.

Za razliku od Ježa i Lije, koji imaju svoj dom, u operi se kao njihovi oponenti pojavljuju Vuk i Meda. Vuk je hvalisav i uobražen („Od mene Lijo beži i mrak“ II čin, VII scena, 2. slika), a Meda, potpuno suprotno, lenj, druželjubiv i naivan. Oni bi, da imaju, svoj dom prodali za hranu (za jagnje odnosno za „gnjile kruške ili malo meda“). Lik Mede pripada tradiciji komične opere, njegovi nastupi vezuju se za komične situacije od ulaska na scenu u stanju omamljenosti mirisom hrane na Lijinoj trpezi (I čin, IV scena) do nemogućnosti da tako krupan probije vrata Ježeve kuće (III čin). Njegov glas je poveren basu, čija je deonica u stilu parlанда sa povremenim prelaskom u ariozo. Kada je reč o Vuku, njegova pojava se vezuje za šumu i noć (što je i svojevrsni kontrast II čina u odnosu na I i III), pa je i njegova deonica obojena tamnim bojama zvuka u orkestru (fagot i horna).

---

<sup>6</sup> Tokom istraživanja za potrebe pisanja ovog rada nije pronađeno kompozitorovo objašnjenje izostavljanja lika Divlje svinje iz originalnog teksta basne, a uvođenje lika Jazavca za potrebe opere.

Pored dijaloških scena i pojedinačnih istupa pomenutih likova, u formalnoj organizaciji opere zastupljeni su ansambli i horske numere koje su u funkciji dramske radnje. Od ansambla izdvajaju se dva terceta. Prvi tercet „Kad je stomak pun, kad je puna čaša“ (I čin, IV scena) poveren je Medi, Ježu i Liji, koji se vesele na gozbi kod Lije. Drugi tercet „Ježeva kuća bogat je dom“, u kojem se tema u fugato stilu provlači kroz deonice Mede, Lije i Vuka, završava II čin. Pored ovih numera, u operi se kao komentator dramske radnje izdvaja hor, čiji nastupi prožimaju celo delo.

Zlatan Vauda, kao vrsni poznavalac dečje horske muzičke prakse, pokazao je izvesno kompozitorsko umeće u horskim nastupima u operi, koji prožimaju delo od početka do kraja. Hor je dramaturški podeljen u dve grupe, koje se vezuju za atmosferu i lik Ježa odnosno Lije. Bube i leptiri su Ježevi prijatelji, koji brinu o njemu i upozoravaju ga na opasnost, dok hor Osica štiti i brani Liju i njen dom. Nastupi ovih horova ne razlikuju se u pogledu fature, koja je najčešće homofona. Takođe, može se primetiti da su komponovane u duhu dečjih pesama prema svojim muzičkim karakteristikama – jednostavna melodika, malog ambitusa, u momentima himničnog karaktera, što se posebno ogleda u finalu, tj. završnici opere, kada solistički i horski ansambl zajedno podvlače poruku dela – volite i branite svoju slobodu i dom.

Orkestarski part usko je vezan za dešavanja na sceni, kao njen ilustrator, ali i komentator. Pored uvertire, koja je zasnovana na ključnim motivima iz opere, orkestru su povereni interludijumi, koji dočaravaju atmosferu, tj. mesto dešavanja. Kompozitor pribegava razređenijoj orkestraciji u oslikavanju likova, koristeći pojedine instrumente kao lajt-tembre, na primer, za lik Lije (flauta, violina), odnosno Ježa (klarinet i viola), ali su primetne i gušće fature u situacijama kada suprotstavlja različite grupe instrumenata, te se među njima ostvaruje izvesna dijaloška, polifona fatura.

U prilog animiranja dečje pažnje, u operi se nalaze i baletske numere (I čin, početak II i V scene; na početku II čina), čime je Vauda obuhvatio sve moguće numere karakteristične za žanr opere.

## Opera u medijima

S obzirom na to da je opera *Ježeva kuća* nastala kao porudžbina RTB, time je RTB i obezbedio pravo na prvo njeno izvođenje. U maju 1959. opera je prvo snimljena na magnetofonskoj traci, a arhivski

snimak emitovan je u okviru „Stereorame“<sup>7</sup> (1988) i „Autograma“<sup>8</sup> (2014) na talasima Radio Beograda.<sup>9</sup> U glavnim ulogama pevaju Zora Mojsilović, Dušan Cvejić, Branko Pivnički, Dušan Janković i Lazar Ivkov. Horom i orkestrom RTB diriguje Davorin Županić.

U odnosu na partituru, ova verzija sadrži izvesna skraćivanja, ali koja nisu narušila muzičko-dramski tok. Ona počinje kratim odlomkom iz uvertire, na koju se direktno nastavlja scena Ježeve i Lijine gozbe (dakle, bez hora Buba i hora Osa na početku I čina), a izostavljene su baletske numere i prva scena sa zalutalim i pijanim Medom iz I čina.

Prvo izvođenje opere bilo je na televiziji 19. maja 1959. godine.<sup>10</sup> Angažovani su glumci, deca, baletani, a urađeni su dekor, scena i kostimi. Taj poduhvat prihvatila je Mirjana Samardžić, televizijski reditelj. Za soliste u glavnim ulogama izabrani su poznati pozorišni glumci – Mića Tatić, Vladimir Edar, Ljiljana Ekl, Slobodan Stanojević i Zoran Longrinović. Za ostale uloge – Bube, Ose, Lovce – uključena su deca ne starija od deset godina – dečaci i devojčice koji su bili članovi hora RTB ili učenici Gradskog baletskog tečaja (Ilić 1959). Opera je emitovana pravo iz studija, a sa zvučnika je prenošen govor i muzika sa pomenute magnetofonske trake. Prema rečima rediteljke, „od svih glumaca se zahtevalo da svojim pokretima i igrom čine sve ono što bi radili da su i sami morali da govore i pevaju“ (Ilić 1959). Po njenim zapažanjima, deca su bila „bolja nego što se očekivalo, s obzirom na to da su imali svega pet proba u studiju“, te da su se „sasvim lako, neusiljeno i sigurno kretali pred kamerama“, uspevši da „dočaraju šarenoliki svet bajke“ (Ilić 1959). Pohvale za

---

<sup>7</sup> Program klasične muzike Radio Beograda jedini je koji je u celosti emitovao opsežna muzička dela (kao oratorijume i opere).

<sup>8</sup> Danas, ovu verziju slušaoci mogu da čuju u okviru radijske emisije „Autogram“, koju uređuje i vodi muzikolog Zorica Premate. Dugogodišnja praksa ove emisije jeste da se petkom predstavljaju dela iz domaćeg stvaralaštva, pa je tako emitovana i opera *Ježeva kuća* 2021. Videti na: <https://www.rts.rs/lat/radio/radio-beograd-2/4226447/decija-opera-jezeva-kuca.html>.

<sup>9</sup> U članku iz dnevnih novina, povodom televizijske premijere dela navodi se da je cela opera snimljena na magnetofonsku traku. Takođe, u novinama postoji podatak da je taj snimak „revitalizovan“ u 24-kanalnom studiju 1988. godine i kao takav se nalazi na repozitorijumu emisije „Autogram“. Videti na: <https://www.rts.rs/lat/radio/radio-beograd-2/4226447/decija-opera-jezeva-kuca.html> i „Ježeva kuća – opera za decu“, *Radio Televizija, Politika* (program za 7 dana, od 18. do 24. juna 1988). Međutim, na „revitalizovanom“ snimku je skraćena verzija opere.

<sup>10</sup> U izradi ovog rada autorka nije imala neposredne informacije, već u tekstu iznosi podatke na osnovu štampe.

ovakav poduhvat, uputio je i sam kompozitor junacima prve dečje televizijske opere (Ilić 1959).<sup>11</sup>

O dometima televizijske opere teško je izvući jedinstven zaključak, ali pretpostavka je da je probudila interesovanja za pozorišnu realizaciju, koja je usledila četiri godine kasnije i dala novi život operi *Ježeva kuća*.

## Opera na sceni

Postavljanje opere na scenu može imati dva usmerenja u zavisnosti od politike pozorišta – da verno prati zamisao kompozitora ili da se delo „osavremeni“ i time pomeri težište od kompozitora kao autora ka reditelju – tvorcu novih značenja. Takvi pristupi приметni su upravo u scenskoj postavci opere *Ježeva kuća*.

Praizvedba opere usledila je 29. septembra 1963. u Narodnom pozorištu u Sarajevu, a to je istovremeno bila i prva dečja opera na njenom repertoaru. Generalnoj probi i premijeri prisustvovao je kompozitor koji se zahvalio na pruženoj prilici da se njegovo delo prvi put izvede pred publikom (*Oslobođenje* 28. septembar 1963). Na premijeri glavne uloge tumačili su Trifona Kulari, Makso Savin, Petar Lukač, Matija Kuftinec, Vjekoslav Zaratina, Ljubiša Martinović i dr. U režiji Bore Grigorovića, kostime i scenografiju uradila je Helena Uhlik-Horvat, baletske numere pripremila je Ubavka Milanković, a dirigovao je Radivoj Spasić (T. S. 1963).

Opera je ostvarila veliki uspeh, a u novoj verziji postavljena je 25. marta 2011. godine u režiji Ferida Karajice kao dodatno osveženje ondašnjem repertoaru. Tom prilikom preinačena je kompozitorova prvobitna namera u „operu za mlade“, a i izvođački ansambl poveren je mladim snagama: Marko Kalajanić / Denis Isaković kao Jež, Melisa Hajrulahić / Aida Čorbadžić u ulozi Lije, Leonardo Šarić kao Medo, Jasmin Bašić / Amir Saračević kao Vuk i Ivan Šarić u ulozi Jazavca. U operi se pojavljuje i lik Vile, koju tumači balerina Jovana Milosavljević. Reditelj je ostao privržen kompozitorovoj verziji, koja odgovara dečjoj mašti. Scena i kostimi, koje potpisuje Vanja Popović, u potpunosti, na najnaivniji način, dočaravaju šumu i njene stanovnike. Opera je imala izvesna skraćivanja bez narušavanja muzičko-dramskog toka.<sup>12</sup>

<sup>11</sup> Opera je prikazana na beogradskoj televiziji u „znatno skraćenoj“ verziji 1963. godine (*Književne novine* 1. maj 1974), ali autorka nije pronašla više podataka o tome.

<sup>12</sup> Od 2011. godine opera se, sa malim izmenama među izvođačima, našla ponovo na sarajevskoj operskoj sceni 2016, a od 2021. godine do danas je sastavni deo repertoara posvećenog najmlađima.



Za razliku od sarajevske „bajkovite“ verzije, opera *Ježeva kuća* izvedena premijerno 13. i 14. aprila (za Muzičku omladinu) 1974. godine u Narodnom pozorištu u Beogradu<sup>13</sup> imala je obrise „borbene drame“. <sup>14</sup> Izvedena je u režiji Jovana Putnika, pod dirigentskom palicom Borislava Paščana, scenografiju potpisuje Vladimir Marenić, kostime Ljiljana Dragović i Erih Deker, dok je koreografiju osmislila Lidija Pilipenko. Nosioci glavnih uloga bili su: Vladimir Jovanović / Miroslav Čangalović (Jež), Gordana Jevtović / Dobrila Bogošević (Lija), Miomir Nikolić / Aleksandar Veselinović (Medved), Slobodan Stanković / Dušan Janković (Jazavac), Toma Jovanović (Vuk), Božica Cvjetičanin (Teta), Kosara Babić, Mila Šević, Neda Čonić, Bojana Perić (Roboti), a deca iz OŠ „Drinka Pavlović“ igrala su Ose, Mrave i Vukove. U postavci dela učestvovali su Sava Kravljanać, zadužen za svetlosne efekte, Ljuca Sulejman za maske i Tomislav Todorović za mađioničarske trikove. U ovoj beogradskoj verziji opera je prvi put izvedena u celini, o čemu svedoče programska knjižica i kritika iz dnevne štampe.

Za reditelja Jovana Putnika bilo je važno odrediti za koji uzrast se predstava pravi. Osnovni parametar bio je „razvojno-psihološki stepen“ odnosno „pomeranje granice za *decu* prema zrelosti“, obuhvatajući time učenike osnovnih i srednjih škola, studente, pa čak i odrasle, tj. publiku koja je „u fazi da se *još uvek* muzički vaspitava“ (Programska knjižica 1974). U tom smislu, ideja je bila da se krene od onoga što je blisko deci i omladini, a to je vreme u kojem je čovek kročio na mesec, gde se razvija priča o letećim tanjirima i stanovnicima druge planete. Drugi važan momenat u scenskoj realizaciji opere bila je društvena angažovanost, koja je i osnovna misao dela, a to je – voleti i braniti svoj dom i čuvati njegovu slobodu, povlačeći paralelu sa ondašnjim dešavanjima da u svetu uvek ima „zavojevača čija se ruka pruža ka tuđem“ i onih koji su „u stanju da svojim bo-

---

<sup>13</sup> Dva meseca ranije, 14. februara 1974. godine, izvedena je uvertira na II koncertu zimskog ciklusa, koji je organizovan u Narodnom pozorištu u Nišu. Ovim delom Niški simfonijski orkestar otvorio je koncert, na čijem programu su bila i dela J. N. Humela *Koncert za trubu i orkestar* u e-duru i A. Dvoržaka *Simfonijska Iz novog sveta*. Dirigent je bio Juraj Ferik, a solista Anton Grčar iz Ljubljane. Uvertira je imala pozitivnu ocenu kritike, dok je ansamblu nedostajala „ležernost“, koja bi upotpunila utisak o delu. Mirjana Ivanović, *Koncert Simfonijskog orkestra*, *Narodne novine* 14. februar 1974.

<sup>14</sup> Beogradska opera pripremila je događaj neposredno pred premijeru, 10. aprila 1974. u Foajeu Teatra Krug 101 kao uvod u način izražavanja i predstavljanja dela. U tome su sudelovali: Zlatan Vauda, Jovan Aleksić, Dragutin Gostuški, Jovan Putnik, Borislav Paščan, Konstantin Vinaver i solisti: Dobrila Bogošević, Miroslav Čangalović, Aleksandar Veselinović, Dušan Janković.

dljama i jedinstvom svojih saradnika zaustave te zavojevače“ (Programska knjižica 1974).

Ovakvo opredeljenje i način izražavanja u predstavi uslovalo je i drugačiji siže. Jednog prolećnog jutra, dečju igru prekida dolazak Tete, od koje traže da im čita Ćopićevu priču *Ježeva kuća*. Teta priča o tome kako je Lija pozvala Ježa na ručak i u momentu kad on stiže Tetina priča prelazi u svet mašte. To je svet u kojem nema ljudi, već čudovišta u neprohodnoj šumi, životinje-mašine, roboti. Deca su se uplašila i beže, a Tetina priča se nastavlja. Lijin svet je jedna hladna mašina, gde nema prijateljstva, već je jedini cilj da se osvaja i otima tuđe. Sve u tom svetu je programirano, izuzev Lije, koja se pravi da ja velika dama. Na njen dvor stiže čika-Jež, koji dolazi iz potpuno suprotnog sveta, u kojem mravi grade svoju kuću, gde se voli i brani svoj dom, gde postoji ljubav i radost. Na gozbi je čika-Jež ljubazan i srdačan, dok mu Lija pokazuje svoje bogatstvo. Ona pokušava da napije svog gosta kako bi ga pridobila kao saveznika. U tom momentu dolazi Jazavac i pokazuje pravo lice Lije, koja se hvali onim što je tuđi trud. Ježu je ova scena bila neprijatna i odlazi svojoj kući, što ljuti Liju, zbog čega ona sumnja da je Jež bogat, i od Mede, nezvanog gosta, traži da joj otkrije gde je Ježeva kuća. Medved ne zna i predlaže da potraže Vuka, vojskovođu osvajačke vojske vukova, koji poseduje neobično oružje (lasere). Lija i Vuk prave ratni plan, udružuju se u pohodu na Ježevu kuću, posle čega bi Lija dobila dvor, a Vuk sve što je u njemu. Medved im se pridružuje s namerom da i on dođe do plena. Za to vreme, Jež je u velikom poslu oko izgradnje zajedničke kuće, u čemu mu pomažu mravi. On dobija poruku da će biti napadnuti, te sa svojim saradnicima organizuje odbranu, jer veruje u njih i u to da će zajedno odbraniti zajednički dom. Za razliku od Vuka, koji poseduje ozbiljno naoružanje, čitavu mašineriju, mravi se brane kamenjem, ali i hrabrim srcem, jer za njih je najvažnije da vole svoj dom. Kad ugledaju Ježevu kuću, pohlepna Lisica i Vuk se razočaraju, ali ipak odluču da, primoravajući i Medveda da učestvuje, ostvare plan – poruše kuću i ukradu sve što se nađe. Dešava se bitka, u kojoj Vuk baca robote, koji ruše kuću, ali mravi pružaju otpor i zasipaju osvajače kamenjem i uništavaju je. Lija pokušava da se dodvori Ježu, ali je Vuk optužuje i oboje poraženi odlaze. Medved ostaje kod Ježa i pomaže zajedno sa Jazavcem da izgrade ponovo kuću. Raste kuća, dolazi proleće, a sve to pripada deci. Tako se završava Tetina priča.

Na osnovu sižea, može se zaključiti da je u beogradskoj verziji proširena kompozitorova zamisao, a sam kompozitor je nakon premijere izjavio da mu je žao što za ovu scensku postavku u par-

tituri nema elektronske muzike, jer u vreme kada je komponovao „deca još nisu htela da se igraju u mesečevom pesku“ (*Politika* 12. april 1974). U ovoj verziji opere primetna je dominacija likovnih i vizuelnih elemenata nad slušnim elementom – muzikom. Scena je bila preopterećena uvođenjem glomaznih aparatura kojima se želelo dočarati vreme naučne i tehničke revolucije (Anagnosti 1974b). Takav utisak zabeležio je i Slobodan Turlakov, koji smatra da je taj događaj bio „raskošni spektakl“, ali da je osnovna ideja „na izvestan način izneverena: jer, namesto njegove porušene skromne kuće, ježu se podiže jedan skoro čitav Novi Beograd!“ (Turlakov 1974). Pored pomenutih zapažanja kad je reč o scenskoj postavci, muzika Zlatana Vaude ocenjena je kao „moderna i savremena“, „simpatična i slušljiva“, „pristupačna i dopadljiva“, što su samo neki od epiteta koji joj se pripisuju, dok je celokupan događaj smatran uspešnim poduhvatom Beogradske opere, o čemu svedoče kritike iz pera Stane Đurić-Klajn („šarolika igrarija“), Pavla Anagnostija („dopadljiva i vedra predstava ispunjena optimizmom“) i Slobodana Turlakova („jedan redak i doista radostan događaj [...] o uspelom delu“). Opera je bila na repertoaru Muzičke omladine, te su njenu publiku činila samo deca koju je dovodila pomenuta organizacija. Iz nepoznatih razloga, opera je posle pet izvođenja izostala sa scene i do danas nije obnovljena u Beogradskoj operi.

Opera *Ježeva kuća* Zlatana Vude predstavlja izvestan doprinos domaćoj operskoj umetnosti, jer je kao takva prva označena operom za decu. Drugim rečima, ona obuhvata ono što je blisko deci – poznatu basnu i muziku koja je svojim izražajnim sredstvima dopadljiva i laka za pamćenje. Zlatan Vauda uspeo je da žanr opere približi deci, ali su institucije i društvo ključni elementi u njegovoj dostupnosti. Danas, jedino pozorište iz Sarajeva održava tu komunikaciju između pomenutog dela i publike. Jedan od mogućih razloga je rediteljske prirode, jer „sarajevska verzija“ je na izvestan način univerzalna, dok je „beogradska verzija“ „zarobljena“ u trenutku u kojem je nastala, te bi njena obnova podrazumevala mnogo više ulaganja.

## Literatura i izvori

- Anagnosti, Pavle. 1974a. Zvučna „Ježeva kuća“. *Borba* 12. april.
- Anagnosti, Pavle. 1974b. Maštovito, poput bajke. *Borba* 20. april.
- Dopis Srpskog Narodnog pozorišta br. 3-303, 29. januar 1959.
- Dražić, M. 1974. „Ježeva kuća“ posle 18 godina (razgovor sa kompozitorom). *Novosti* 13. april.
- Đurić-Klajn, Stana. 1974. Dečja bajka kao borbena drama. *Politika* 22. april.
- Ilić, Blagoje. 1959. Prva naša opera za decu. *Politika* 25. septembar.
- Ivanović, Mirjana. 1974. Koncert Simfonijskog orkestra. *Narodne novine* 14. februar.
- Kao rat svetova. *Politika* 12. april 1974.
- Premate Zorica, Autogram: Dečija Opera Ježeva kuća, Radio Beograd 2, 29. januar 2021. <https://www.rts.rs/lat/radio/radio-beograd-2/4226447/decija-opera-jezeva-kuca.html>
- Programska knjižica premijere opere *Ježeva kuća* Zlatana Vaude. Narodno pozorište u Sarajevu, 25. mart 2011.
- Programska knjižica premijere opere *Ježeva kuća* Zlatana Vaude. Narodno pozorište u Beogradu, 13. april 1974.
- T. S. 1963. Ćopić na perskoj sceni. *Oslobođenje* 28. septembar.
- Turlakov, Slobodan. 1974. Domaća „dečja“ opera. *Književne novine* 1. maj.
- Ugovor (7. april 1959), br. 3613, 15. IV 1959.
- Vaude, Zlatan. 2011. *Ježeva kuća*, dječja opera, partitura, zapis prof. mr Julio Marić, Sarajevo.

Vanja Grbović  
Muzikološki inštitut SANU  
Beograd, Srbija  
vanja88@msn.com

OTROŠKA OPERA *JEŽEVA HIŠICA* ZLATANA VAUDE V LUČI  
RAZLIČNIH INTERPRETACIJ

V obdobju jugoslovenskega socializma je posebna pozornost bila usmerjena v ustvarjanje za otroke, kar so podpirale produkcije plošč, založniki in kulturne institucije, in to je prispevalo, da se različni žanri približajo najmlajši publiki. Slovenski skladatelj Zlatan Vaude je, v sodelovanju z libretistom Jovanom Aleksićem, komponiral otroško opero *Ježeva hiša*, na verze Branka Ćopića (1957). Ob podpori Radio-televizije Beograd, je opera imela prvo televizijsko predstavitev (1959), potem pa tudi prazvedbo na odru Narodnega gledališča

v Sarajevu (1963) in premiero v Narodnem gledališču v Beogradu (1974). Tema tega prispevka se nanaša na različne interpretacije omenjenega dela – od »zasanjane, kot pravljica« verzije v Sarajevu, do »bojevite drame« v beograjski verziji. V zvezi s tem se v prispevku analizira delo na ravni skladateljeve ideje (partitura) in na ravni realizacije (režiserska interpretacija) ter recepcije dela (glasbena kritika).

Ključne besede: otroška opera, *Ježeva hiša*, Zlatan Vauda, interpretacija

Vanja Grbović  
Institute of Musicology SASA  
Belgrade, Serbia  
vanja88@msn.com

#### CHILDREN'S OPERA *HEDGEHOG'S HOME* BY ZLATAN VAUDA IN THE LIGHT OF DIVERSE INTERPRETATIONS

In the socialist period in Yugoslavia, special attention was focused on the creative production for children, which was supported by record production companies, publishing houses and cultural institutions, bringing various genres closer to the youngest audience. The Slovenian composer Zlatan Vauda, in collaboration with the librettist Jovan Aleksić, composed the children's opera *Hedgehog's Home*, based on a poem by Branko Ćopić (1957). With the support of the Radio Television Belgrade, it was first produced as a TV show (1959) and then premiered on the stage of the National Theatre in Sarajevo (1963) and the National Theatre in Belgrade (1974). The paper deals with the different interpretations of this work – from the “imaginative, fairy tale-like” Sarajevo version to the Belgrade “battle drama”. In this regard, the work is analyzed on the plane of the composer's idea (score), on the plane of realization (director's interpretation) and in the context of the reception of the work (musical criticism).

Keywords: children's opera, *Hedgehog's Home*, Zlatan Vauda, interpretation

Primljeno / Prejeto / Received: 30. 06. 2023.  
Prihvaćeno / Sprejeto / Accepted: 23. 11. 2023.



57

Fl.

Ob.

Cl.

Bsn.

Hr.

Tpt.

Tbn.

Perc.

Pno.

S.  
Lija

T.  
Vuja

Bar.  
Jež

Bar.  
Jazavac

B.  
Meda

Choir

Vln. I

Vln. II

Vln.

Ve.

Db.

za - slu - žau po - šte, bo - gat - stvo ta - kvo ne - vi - deh još - tel

*gliss*

Tob

Prilog br. 2. Zlatan Vauda, *Ježeva kuća*, III čin, X scena, t. 1485–1500.

312

1485 **6** *Molto espressivo*

Fl.

Ob.

Cl.

Bsn.

Ha.

Tpt.

Tbn.

Perc.

Pno.

S. Lija

T. Vuja

Bar. Jež

Bar. Jazavac

B. Meda

Choir

**6** *Molto espressivo*

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Db.

*mp*

*mp*

*mp*

III IV pulc.

*mp*

*mp*





314

1493

*mp*

*senza sord.*

*f*

*a2*

S. Lija

T. Vuja

Bar. Jež

Bar. Jazavac

B. Meda

Choir

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Db.

Prost je i skro-man al je moj, tu sam slo-bo-dan i

1497 315

Fl.  
Ob.  
Cl.  
Bsn.  
Hrn.  
Tpt.  
Tbn.  
Perc.  
Pno.  
S. Lija  
T. Vuja  
Bar. Jež  
Bar. Inzavac  
B. Meda  
Choir  
Vln. I  
Vln. II  
Via.  
Vc.  
Cb.

guz - da svoj! tu sam slo - bu - dan i guz - da svoj!

Prilog br. 3. Zlatan Vauda, *Ježeva kuća*, I čin, I scena, 1. slika, t. 1-7.

**I Čin**  
"Lijin dvor"  
I scena - I slika

51

**Rubato** **Andante maestoso**

Flute *mf*

Oboe *mf*

Clarinets in Bb I & II *mf*

Bassoon *mf*

Horns in F I & II *mf*

Trumpet in Bb *mf*

Trombone *mf*

Percussion

Piano

Soprano Lija

Tenor Vuja

Baritone Jež

Baritone Jazavac

Bass Meda

Choir

Violin I *fp* *Solo*

Violin II

Viola

Violoncello

Double Bass

Do-bar dan... li - jo vr - li - no či - sta, kla-njam se

*tempo*

Prilog br. 4. Zlatan Vauda, *Ježeva kuća*, III čin, X scena, t. 1522–1549.

320

1522 **6** *Sostenuto*

Fl. *mp* *ob* *mf*

Ob.

Cl.

Bsn. *mp* *mf*

Hrn.

Tpt.

Tbn.

Perc.

Pno.

S. Lija *mf*

T. Vujić

Bar. Jež

Bar. Jazavac

B. Meda

Choir

*Sud vi - dim i*

**6** *Sostenuto*

Vln. I *mp* *pp* *tutti pizz.* *arco*

Vln. II *pp* *pizz.* *mp* *arco*

Vla. *pp* *pizz.* *mp* *arco*

Ve. *pizz.* *mp* *arco*

Db. *pizz.* *mp*

1529

Fl.

Ob.

Cl.

Bsn.

Hn.

Tpt.

Tbn.

Perc.

Pno.

S. Lija

T. Vuja

Bar. Jež

Bar. Jazavac

B. Meda

Choir

Vln. I

Vln. II

Vla.

Vc.

Db.

ja su - de - ci zdra - vo... Sad vi - dum i ja su - de - ci



1543 6 *c*

Fl.

Ob.

Cl. 1.

Bsn.

Hrn.

Tpt.

Tbn.

Perc.

Pno.

S. Lija  
no - si ih vrag; za ru - čak da - ju svoj rod - ni prag!

T. Vuja

Har. Jež

Har. Jazavac

B. Medn.

Choir  
1 sa - mo

Vla. I 6 *c*  
*mf*

Vla. II *pizz.*

Vla. *mp*

Vc. *mp*

Db. *pizz.*  
*mp*